

Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання

ОЛИНЕЦЬ Тетяна Василівна

УДК 37.015.31:17.022.1-057.87:378

**ФОРМУВАННЯ КРОСКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Журба Катерина Олександрівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
докторант лабораторії
громадянського та морального виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Хоружа Людмила Леонідівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії і історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Солодка Анжеліка Костянтинівна,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист дисертації відбудеться „29” грудня 2015 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9).

Автореферат розіслано „27” листопада 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтеграція України у європейський простір можлива лише на основі рівноправної взаємодії та діалогу представників різних етносів і культур. Така взаємодія спрямована на зближення, порозуміння, вироблення спільних ідейно-світоглядних настанов. Однак на сучасному етапі свого розвитку українське суспільство вимушене протистояти утилітарним етнічним стереотипам, проявам нетерпимості, сепаратизму, агресії. За таких обставин зростає роль формування кроскультурних цінностей у сучасної молоді.

Концептуальні засади формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних закладів знайшли своє підтвердження у Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Конституції України, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції національного виховання студентської молоді.

Вищі педагогічні навчальні заклади (ВПНЗ) є осередком збереження і збагачення культурних цінностей, чому сприяють організація навчальної і виховної роботи, науковий потенціал, студентська мобільність, залучення до євроінтеграційних процесів, просвітницькі й гуманістичні цінності. Виховна діяльність таких навчальних закладів охоплює студентів різних культур, етносів через неформальне спілкування, взаємодію, вироблення і засвоєння спільних особистісних надбань як основи майбутньої професійної діяльності, що протистоїть ксенофобії, расизму, міжетнічній і міжконфесійній ворожнечі.

Формування кроскультурних цінностей у студентської молоді обумовлено як глобалізаційними процесами, так і нагальною потребою у взаємодії, обміні досвідом, інформацією, здобутками, вирішенням спільних проблем, що є чинником соціально-економічного зростання, підвищення якості життя.

Питанню співіснування та взаємодії різних культур приділяли увагу українські вчені і громадські діячі – М. Дашкевич, М. Драгоманов, Г. Сковорода, сучасні філософи – В. Малахов, В. Кремень.

Теоретичні засади дослідження кроскультурних цінностей у психологічному дискурсі представлено у працях західних психологів (Дж. Беррі, Дж. Деверо, А. Кребер, М. Мід, Е. Хол, Дж. Хонігман, Д. Трагер); польських (Ю. Козелецький); сучасних українських (І. Бех, Н. Буркало, Н. Іванова) учених.

Проблему формування кроскультурних цінностей у педагогічній науці висвітлювали Г. Ващенко, С. Русова, К. Ушинський, П. Юркевич та інші. У радянські часи окремі аспекти зазначеної проблеми розглядалися О. Захаренком, А. Макаренком, В. Сухомлинським. Різні грані кроскультурного виховання розкрито в роботах українських (Н. Авшенюк, Г. Назаренко, В. Оржеховська, М. Перотті, Д. Попова, А. Солodka, К. Чорна) та зарубіжних (А. Гофрон, Г. Жиру) педагогів.

Останнім часом здійснено ряд дисертаційних досліджень з проблеми формування кроскультурних цінностей, зокрема: формування цих утворень у

молодших школярів на теренах АР Крим (С. Алієва), формування готовності у студентів ВНЗ до спілкування у мультикультурному середовищі (Л. Гайсіна), полікультурна освіта студентської молоді в університетах США (Я. Гулецька), педагогічні умови впливу культурного середовища ВНЗ на формування моральних цінностей студента у контексті мультикультурної освіти (А. Єфремов), методологія і методика кроскультурного дослідження освітньої мотивації сучасних школярів (Л. Ілюшин), формування кроскультурної компетентності майбутніх вчителів (Т. Колосовська), етнопедагогічні чинники мультикультурної освіти (Г. Палаткіна).

Однак проблема формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних закладів ще недостатньо розроблена в педагогічній теорії і практиці. Це може спричинити небажані девіації та деформації у моральному становленні молодих людей, невміння будувати діалог із представниками інших культур.

Актуальність досліджуваної проблеми підтверджена рядом *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства у формуванні кроскультурних цінностей у молоді та недостатньою теоретико-методологічною обґрунтованістю формування таких цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів;

- значним потенціалом виховного процесу вищих педагогічних навчальних закладів та його неефективним використанням у формуванні кроскультурних цінностей студентів;

- потребою формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів та методичною нерозробленістю проблеми.

Актуальність питання і вищезазначені суперечності зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження: **„Формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до тематичного плану і наукової комплексної програми кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка „Інноваційні технології формування фахівця в умовах особистісно орієнтованого навчання та ступеневої освіти” (державний реєстраційний номер 0107U004349). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 4 від 02.04.2009 р.) та узгоджена рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 26.05.2009 р.).

Мета дослідження – на основі узагальнення теоретичних основ формування кроскультурних цінностей студентів обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови їх формування у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів.

Відповідно до мети окреслено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми у філософській, психологічній і педагогічній літературі, уточнити зміст поняття „кроскультурні цінності” та сутність формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

2. Схарактеризувати основні кроскультурні цінності, розкрити структуру і механізми формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

3. Визначити критерії, показники і виявити рівні сформованості кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів.

Об'єкт дослідження – процес формування кроскультурних цінностей студентської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні положення діалогічного (М. Бахтін, В. Біблер, А. Солодка), культурологічного (В. Андрущенко, О. Савченко), гуманістичного (І. Бех, К. Журба, О. Сухомлинська, К. Чорна) наукових підходів; ідеї впливу глобалізаційних процесів на розвиток культури і освіти (В. Кремень, В. Малахов); наукові доробки щодо кроскультурної компетентності (Я. Гулецька, Т. Колосовська); кроскультурні концепції поведінки особистості в іншокультурному середовищі (Д. Мацумото, М. Мід, Г. Тріандіс, Е. Холл та інші); теоретичні положення і принципи кроскультурної взаємодії (А. Кребер, Дж. Мердок, М. Мід, Дж. Хонігман); праці вчених про особливості виховання студентської молоді (В. Андрущенко, В. Тепла).

Для досягнення мети й вирішення завдань дослідження використано такі **методи**:

– *теоретичні*: аналіз наукової літератури, дисертаційних робіт з проблеми формування кроскультурних цінностей для визначення понятійного апарату й уточнення сутності базових понять; порівняння й узагальнення для обґрунтування педагогічних умов формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів;

– *емпіричні*: опитування, анкетування, інтерв'ювання, ранжування, бесіди, дискусії, аналіз проблемних ситуацій, ділові та сюжетно-рольові ігри, метод незалежних характеристик, творчі завдання, міні-твори, вивчення документів і матеріалів виховної роботи кураторів студентських груп, педагогічне спостереження за поведінкою студентів, експертна оцінка для діагностування рівнів сформованості кроскультурних цінностей у студентів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) для перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів;

– *статистичні*: методи математичної статистики для опрацювання отриманих результатів експериментальної роботи, визначення динаміки кількісних змін у рівнях сформованості кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів (за критеріями Монте-Карло та Пірсона).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів (налагодження діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній роботі, застосування інтерактивної методики формування кроскультурних цінностей у виховній діяльності, підготовка викладачів та кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей);

уточнено зміст поняття „кроскультурні цінності” (як складне інтегративне особистісне утворення, в основі якого лежить ціннісне ставлення до своєї та іншої культури, що забезпечує взаємовизнання, взаємодію і взаємозбагачення їхніх суб’єктів у відповідній діяльності та поведінці), а також сутність формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів (цілеспрямований педагогічний процес, який забезпечує засвоєння й інтеріоризацію кроскультурних цінностей на особистісному рівні через діалогічність та культурну ідентичність і ґрунтується на рівноправ’ї, комунікативній культурі, толерантності як визначальних чинниках діяльності та поведінки індивіда у кроскультурному середовищі); зміст компонентів (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний), показники сформованості кроскультурних цінностей студентів;

подальшого розвитку набули положення щодо основних кроскультурних цінностей, механізмів їх формування, а також зміст, форми і методи формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та впровадженні методики діагностування сформованості кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів; відповідного змісту, форм і методів організації та реалізації виховного процесу у ВПНЗ (кураторські години, спецкурс „Кроскультурні цінності сучасного педагога”, етичний тренінг „Я-культура – Ти-культура”, комунікативний тренінг „Ми різні, але ми рівні”, інтерактивний театр, клуб „Студентський меридіан”).

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані викладачами вищих педагогічних навчальних закладів для розширення змісту курсу лекцій, практичних і семінарських занять з навчальних дисциплін „Методика виховної роботи”, „Методика викладання педагогіки у вищій школі”, „Педагогічна майстерність”, „Теорія виховання”, а також під час розроблення програм з організаційно-методичного забезпечення виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах, укладання методичних посібників для викладачів та в системі післядипломної педагогічної освіти.

Наукові положення дисертації *впроваджено* у навчально-виховний процес Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 60 від 16.06.2014 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 1 від 05.01.2015 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 8/15-22 від 05.01.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й практичні результати дисертаційного дослідження представлено в доповідях і

повідомленнях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – „Січневі педагогічні читання: стратегії розвитку педагогічної науки і освіти у ХХІ столітті: проблеми, перспективи” (Сімферополь, 2011), IV Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих науковців „Наука, освіта, суспільство очима молодих” (у межах Всеукраїнського Фестивалю науки) (Рівне, 2011), II Міжнародна спільна українсько-американська науково-практична конференція Карпати-Аппалачі: “Формування особистості в контексті сталого розвитку гірських регіонів” (Івано-Франківськ, 2013); *всеукраїнських* – „Виховання особистості: погляд крізь духовність” (Київ, 2010); „Особистість у просторі виховних проєктів” (Київ, 2012); X Всеукраїнська науково-практична конференція „Січневі педагогічні читання: теоретичні і методологічні проблеми сучасної освіти” (Сімферополь, 2012), „Традиції та новації сучасної освіти в Україні” (Сімферополь, 2013); „Процес виховання у координатах духовного розвитку особистості” (Київ, 2013); XI Всеукраїнська науково-практична конференція „Січневі педагогічні читання” (Сімферополь, 2013); Десята Всеукраїнська науково-практична конференція „Україна – країни Сходу в ХХІ столітті в діалозі мов, культур, педагогічних систем: ціннісні виміри особистості” (Київ, 2014); Всеукраїнська науково-практична конференція „Виховний потенціал сучасної освіти: теоретичні засади та практичні досягнення” (Київ, 2014); *всеукраїнських педагогічних читаннях* – XII Захаренківські педагогічні читання. Всеукраїнська науково-практична конференція „Патріотизм – нагальна потреба України й українців” (Черкаси, 2015); *міжнародних семінарів* – II Міжнародний науково-практичний семінар „Народні звичаї, традиції й обряди у просторі сучасної полікультурної освіти дітей та молоді” (Івано-Франківськ – Львів, 2013); *міжнародних фестивалів* – VII Міжнародний Фестиваль педагогічних інновацій (Черкаси, 2015).

Результати дисертації обговорювалися на розширених засіданнях кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління навчальним закладом і кафедри іноземних мов, звітних конференціях Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2009–2011).

Публікації. Основний зміст і результати дослідження опубліковано в 13 одноосібних наукових працях, з яких 6 статей надруковано у фахових виданнях, 1 статтю у зарубіжному фаховому виданні, 4 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та 2 статті в інших друкованих виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (244 назви, з них 35 іноземною мовою), додатків на 23 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, з них 182 сторінки основного тексту. Робота містить 16 таблиць на 17 сторінках, 5 рисунків на 5 сторінках (1 рисунок на 1 повній сторінці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, її зв’язок із науковими програмами, планами, темами, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розкрито методи, наукову новизну і

практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження, представлено перелік публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *„Теоретичні засади формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів”* – здійснено аналіз досліджуваної проблеми у філософській, психологічній і педагогічній літературі; уточнено зміст поняття „кроскультурні цінності”, сутність формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів; визначено основні кроскультурні цінності, їхню структуру і механізми формування; вивчено стан сформованості кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Формування кроскультурних цінностей є багатогранною проблемою, що розглядалася філософами в різних аспектах: впливу упереджень, бар’єрів на особливості взаємодії різних народів (представник емпіризму Ф. Бекон); моральних імперативів взаємодії (представник німецької класичної філософії І. Кант); з урахуванням економічних чинників міжкультурної взаємодії (представник класичної політекономії А. Сміт); у контексті розуміння як філософії життя та взаємодії з іншими народами (представник ідеалізму В. Дільтей), гуманізму (представник неотрейдизму Е. Фромм), культурософії (Дж. Конрад, А. Тойнбі), осьового часу (К. Ясперс). Українськими філософами (Я. Дашкевич, М. Драгоманов, В. Малахов, В. Кремень, А. Толстоухов) обґрунтовано шляхи взаємодії та взаємозбагачення культур, найважливіші кроскультурні цінності, які визначали взаємовідносини різних етносів і народів.

У зарубіжній психології формування кроскультурних цінностей тлумачиться з позиції міжкультурних комунікацій (Е. Холл, Д. Трайгер), мислення, почуттів, особливостей діяльності в умовах різних культур (Дж. Хонігман, М. Мід), динамічної теорії міжкультурної взаємодії (А. Кребер), проблем акультурації та адаптації (Р. Шведер, Дж. Беррі), культурно-історичного континууму (Р. Редфілд, Р. Лінгтон), культурного релятивізму (М. Херсковіц), відмінностей між культурами (Д. Мацумото, Ф. Стробек). Для представленого дослідження цінними є положення культурно-історичного (Л. Виготський), особистісно орієнтованого (І. Бех) методологічних підходів; наукові висновки щодо ставлень (В. Мясіщев), міжкультурної адаптації (Н. Буркало), етнічних (І. Данилюк) і гендерних (О. Гущина) особливостей.

Аналіз основних положень педагогіки В. Білоусової, Г. Ващенко, О. Захаренка, А. Макаренка, Д. Попової, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, П. Юркевича дає змогу обґрунтувати поліаспектність досліджуваного явища, що охоплює різноманітні сфери життя сучасної молоді і виявляється в її ставленні до рідної та чужої культури.

У дисертації доведено сенситивність юнацького віку до формування кроскультурних цінностей, яка великою мірою залежить від умов виховання, розширення контактів, спілкування, активної взаємодії, подолання упереджень та негативних стереотипів (І. Бех).

На основі аналізу наукових джерел основними визначено такі *кроскультурні цінності*: рівноправ’я, толерантність і комунікативна культура.

Рівноправ'я характеризує міжкультурну взаємодію, відносини між різними народами й етносами на основі визнання їхніх здобутків, прав і свобод. Рівноправ'я покликане зберігати баланс і коректність взаємодії різних представників культур, зважаючи на їхні етнічні, особисті та загальні інтереси.

Толерантність визначає повагу гідності, прав і свобод кожної особистості, уміння співпраці, безконфліктного життя у студентській групі, родині, соціумі на основі терпимості.

Комунікативна культура відображає мотиваційно-потребову сферу особистості, її спрямованість, інтереси, якості, які забезпечують процес спілкування, його активність, емоційність, упевненість, уміння обходити „гострі кути”, запобігати конфліктам, долати агресивність.

Зважаючи на зазначене, набуває значущості взаємодія студентів із представниками різних культур та етносів, уміння жити з усіма в мирі і злагоді, визнавати цінність іншого, здатність розуміти особливості іншої культури, встановлювати рівноправні контакти, вміння вести діалог.

На підставі обґрунтованих теоретичних засад досліджуваної проблеми уточнено зміст поняття „*кроскультурні цінності*” як складне інтегративне особистісне утворення, в основі якого лежить ціннісне ставлення до своєї та іншої культури, що забезпечує взаємовизнання, взаємодію і взаємозбагачення їхніх суб'єктів у відповідній діяльності та поведінці.

Формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів визначено як цілеспрямований педагогічний процес, який забезпечує засвоєння та інтеріоризацію кроскультурних цінностей на особистісному рівні через діалогічність та культурну ідентичність і ґрунтується на рівноправ'ї, толерантності, комунікативній культурі як визначальних чинниках діяльності та поведінки індивіда у кроскультурному середовищі.

Обґрунтовано, що для формування кроскультурних цінностей студентів ВПНЗ доцільно застосувати культурологічний, діалогічний, гуманістичний наукові підходи.

Культурологічний підхід передбачає організацію виховного процесу у ВПНЗ, спрямованого на підвищення загальної культури особистості, залучення молоді до загальнолюдських і національних цінностей, утвердження самоцінності кожної особистості.

Діалогічний підхід забезпечує особистісне і професійне зростання на основі взаємозацікавленої взаємодії викладачів та студентів, активізує самопізнання, саморозвиток та самовираження, реалізується під час різних форм роботи через зворотний зв'язок (звернення до досвіду студента, його проблем, спираючись на його знання та їх можливу реалізацію).

Гуманістичний підхід визначається гуманістичною етикою і мораллю, охоплює найважливіші цінності, що об'єднують людей різних етносів і культур (добро, людяність, гідність, свобода, рівність, відповідальність) та детермінує ставлення й особливості взаємодії людей у мікро- і макросередовищі.

Механізмами формування кроскультурних цінностей є діалогічність і культурна ідентичність.

Діалогічність забезпечує функціонування кроскультурних цінностей через рівноправний зв'язок між різними національними культурами, культурами різних регіонів, міжкультурними цінностями різних поколінь. Діалогічність є невід'ємною властивістю самої культури, сутнісною характеристикою буття індивіда у культурі і водночас пов'язана з конкретним історичним простором та часом взаємодії культур, розвитком зв'язків між ними.

Культурна ідентичність характеризує самовідчуття особистості та її належність до конкретної культури.

Специфіку і механізми формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів розкривають структурні компоненти цього феномену: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний.

В основу структури кроскультурних цінностей покладено взаємозв'язок і взаємодію складників за принципом сполучальності, згідно з яким кожен компонент є самостійним та існує за своїми законами, але не може існувати без інших компонентів, які його доповнюють та узгоджують, забезпечуючи цілісність і гармонійність. Визначення структурних компонентів дає підстави для розроблення змісту формування кроскультурних цінностей у студентів.

Критерії сформованості кроскультурних цінностей студентів ВПНЗ є ідентичними окресленим структурним компонентам.

Показниками *когнітивного критерію* визначено: знання і уявлення про кроскультурні цінності, розмаїття культур, особливості їхньої взаємодії, спільне і відмінне у них, визнання прав і свобод кожної людини незалежно від расової, національної, конфесійної належності, розуміння значущості взаємодії культур в умовах глобалізації, визнання рівності та досягнень інших культур, їхнього внеску у розвиток людства.

Показниками *емоційно-ціннісного критерію* є: інтерес до надбань інших культур, їх позитивне сприйняття, бажання розширювати свій світогляд через ознайомлення з особливостями і цінностями інших культур, емоційна відкритість до комунікацій та діалогу, прагнення до рівноправ'я і справедливості, повага до рідної та іншої культури, толерантне сприйняття відмінностей між різними культурами.

Показники *діяльнісного критерію*: розвинені комунікативні навички та вміння підтримувати діалог, рівноправні стосунки, вміння адаптуватися до нових умов, мобільність, толерантне ставлення та повага до представників інших культур у спільній діяльності, протистояння ксенофобії, негативним стереотипам та зневажливому ставленню до рідної чи іншої культури, запобігання конфліктам та вміння цивілізовано їх вирішувати.

Для визначення рівнів сформованості кроскультурних цінностей студентів ВПНЗ використано такі *діагностичні методи*: опитування, анкетування, інтерв'ювання, ранжування, бесіди, дискусії, аналіз проблемних ситуацій, ділові та сюжетно-рольові ігри, незалежних характеристик, творчі завдання, міні-твори, вивчення документів і матеріалів виховної роботи кураторів студентських груп, педагогічне спостереження за поведінкою студентів.

Отримані за результатами констатувального етапу експерименту дані дали змогу виявити такі *рівні* сформованості кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів: високий, середній, достатній, низький.

Високий рівень сформованості кроскультурних цінностей мають 9,6 % студентів вищих педагогічних навчальних закладів, яким властиві добрі знання про свою та інші культури, ґрунтовні уявлення і судження про кроскультурні цінності, розмаїття культур, особливості їхньої взаємодії, спільне і відмінне у них. Студенти цієї групи виявляють інтерес до надбань інших культур, налаштовані на їх позитивне сприйняття, виявляють мобільність і емоційну відкритість до взаємодії з представниками інших культур, володіють навичками комунікації та умінням будувати діалог, рівноправні стосунки, адаптуватися до нових умов. В їхній поведінці переважають гуманістичні мотиви. Вони, здебільшого, толерантно ставляться до представників інших культур, уміють запобігати конфліктам і цивілізовано вирішувати їх, протистояти ксенофобії, негативним стереотипам та зневажливому ставленню до рідної чи іншої культури.

Студентам вищих педагогічних навчальних закладів із *середнім рівнем* сформованості кроскультурних цінностей (28,1 %) притаманні добрі знання про свою культуру та поверхневі про інші культури, кроскультурні цінності та особливості взаємодії. Вони виявляють вибірковий інтерес до інших культур, виділяючи серед них близькі, споріднені і чужі, що обумовлює характер комунікацій та діалогічної взаємодії. Якщо у першому випадку студенти виявляють зацікавленість і емоційну відкритість, позитивну налаштованість до взаємодії, толерантність, зумовлену гуманістичними мотивами, то у другому випадку – скутість, замкнутість, терпимість, які можна пояснити конформістськими мотивами. Загалом студенти цієї групи вміють контролювати свої емоції і вчинки, їхня поведінка відповідає нормам закону, моралі.

Студенти з *достатнім рівнем* сформованості кроскультурних цінностей (35,4 %) мають несистематичні знання про свою та інші культури, кроскультурні цінності та особливості взаємодії. Інтерес до іншої культури студентів цієї групи обумовлений переважно егоїстичними і корисливими мотивами та бажанням використати в особистих цілях контакти з представниками інших культур. Вияви толерантності, терпимості, готовності до діалогу пояснюються бажанням досягти поставленої мети (отримати запрошення, подарунок, інформацію, престиж, визнання однолітків, певні можливості). У своїх діях студенти цього рівня схильні поступатися моральними принципами, легко йдуть на компроміс, не дотримуються етикетних норм, бувають грубими у спілкуванні. Однак, загалом їхня поведінка є моральною, що пояснюється небажанням нести юридичну і кримінальну відповідальність.

Низький рівень сформованості кроскультурних цінностей виявляють 26,9 % студентів з неповними знаннями своєї та інших культур, що не сприймають кроскультурних цінностей і виступають проти кроскультурної взаємодії як шкідливої для рідної культури. Студенти цієї групи виступають за збереження рідної автентичної культури, обмежуючись нею у комунікації та відкидаючи можливість діалогу між культурами. У спілкуванні з іншими виявляють

нетерпимість, інтолерантність. Їхню поведінку також характеризує небажання змінитися, взаємодіяти, схильність до конфліктів, упередженість, замкнутість на своїх цінностях.

Експериментальною базою дослідження стали: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

На різних етапах дослідження експериментом було охоплено 554 студентів та 125 викладачів і кураторів студентських груп вищих педагогічних навчальних закладів. До складу експериментальної групи (ЕГ) увійшло 295 осіб, до контрольної групи (КГ) – 259 осіб.

З'ясовано, що *причиною* низького рівня сформованості кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів є: відсутність діалогічної взаємодії студентів і викладачів, брак інтерактивних методик, невикористання повною мірою потенціалу позааудиторної діяльності, зорієнтованість викладачів і кураторів груп на авторитарну педагогіку, неефективність змісту, форм і методів виховання.

У *другому розділі* – „**Педагогічні умови формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів**” – визначено й експериментально перевірено означені педагогічні умови, простежено динаміку сформованості кроскультурних цінностей студентів експериментальної і контрольної груп.

Метою формувального етапу експерименту стало створення і впровадження у виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів *педагогічних умов* формування кроскультурних цінностей студентів:

- налагодження діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній роботі;
- застосування інтерактивної методики формування кроскультурних цінностей у виховній діяльності;
- підготовка викладачів та кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей.

Формувальний етап експерименту проводився на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (факультети української філології та журналістики, іноземної філології, української філології, психології, фізичної культури, історичного факультету), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (факультет психології, педагогіки та соціальної роботи).

Педагогічні умови формування кроскультурних цінностей у студентів ВПНЗ детермінувалися положеннями гуманістичної етики і ґрунтувалися на принципах гуманізму, рівності, полікультурності, демократизму, культуралізму, конкордатності, особистої зорієнтованості.

Важливість *налагодження діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній роботі* зумовлювалася ставленням до студента як до суб'єкта і мети виховання, усвідомленням значущості кроскультурних цінностей у житті сучасної молоді, єдністю у спільній діяльності, активною участю у житті навчального закладу, взаємодією з різними соціальними інститутами в організації виховної

позааудиторної роботи, залученням до участі у виховній роботі бібліотекарів, вчителів-практиків, психологів, юристів, студентів з іноземних вишів тощо.

Зазначена педагогічна умова реалізувалася через кураторські години, спецкурс „Кроскультурні цінності сучасного педагога”, роботу у проблемних групах, зустрічі у бібліотеці, культурно-дозвілєву діяльність (фестивалі, ток-шоу, інтерактивний театр, брейн-ринги, вечори відпочинку, свята), ігрову діяльність (ділові ігри, сюжетні ігри, кроскультурні турніри), клубну діяльність (клуб „Студентський меридіан”), громадську активність (участь у студентському самоврядуванні, волонтерській роботі, випуск стінгазет, радіогазет, буклетів, різноманітні акції, флешмоби).

Відповідно до визначеного змісту формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, нами було обрано індивідуальні, мікрогрупові, групові і масові форми роботи, які забезпечували діалог учасників експерименту, конструктивні контакти, сприяли суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладачів і студентів, формуванню відповідного психологічного клімату у ВПНЗ тощо.

На формувальному етапі експерименту позааудиторна робота здійснювалася з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності, що обумовило вибір відповідної тематики для проведення виховних заходів, кураторських годин, індивідуальних консультацій та етичних бесід. Зокрема для студентів факультету фізичної культури були проведені індивідуальні консультації та етичні бесіди на теми: „Як гідно представляти свою країну на міжнародних змаганнях”, „Що робити, коли тебе не розуміють”, „Як поводитись, щоб не порушувати законів та культурних традицій іншої країни”, „Україну бачитимуть у тобі”; для студентів української філології та журналістики, іноземної філології – „Мистецтво спілкування або про табу у різних культурах”, „Долаємо негативні стереотипи”, „Мовні і смислові бар'єри”; української філології – „Як правильно дискутувати”, „Чи завжди потрібно виправляти помилки”; психології, педагогіки та соціальної роботи – „Міміка і жести в різних культурах”, „Стоп конфлікт”, „Діалог – шлях до порозуміння”, „Цінуймо один одного”.

Ознаками впровадження *інтерактивної методики формування кроскультурних цінностей у виховній діяльності* стали: двоспрямованість спілкування і зворотний зв'язок; доступ до інформації і негайна відповідь; право вибору і підтримка; адаптація і психологічний комфорт. Методика була реалізована шляхом залучення студентів до різних тренінгових форм роботи (етичний тренінг „Я-культура – Ти-культура”, комунікативний тренінг „Ми різні, але ми рівні”), організації виступу інтерактивного театру, проведення ток-шоу тощо. Зокрема тренінги дали змогу зняти напругу і бар'єри у спілкуванні, подолати недовіру, замкнутість, негативні стереотипи студентів стосовно представників інших культур.

Інтерактивна методика сприяла набуттю студентами досвіду кроскультурної взаємодії і спиралася на механізми діалогізму та культурної ідентичності, використання доцільної сукупності методів виховання: бесіди, дискусії, незакінченого речення, моделювання проблемних ситуацій, рефлексивно-експліцитного методу І. Беха, вправ („Асоціації”, „Виявлення життєвої позиції”,

„Скринька суджень”, „Ідея, яка об’єднає нас усіх” тощо), ігор („Навколо світу”, „Толерантність-інтолерантність”, „Подорож”, „Непорозуміння” тощо), кроскультурного інтегратора А. Солодкої, методики Ю. Шустової „Мрія”.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили, що дівчата перше місце відводять діалогічності, оскільки виявляють значну комунікативну активність (18,2 %), відкриті до нових контактів (16,4 %), цікавляться особливостями інших культур (15,2 %), намагаються краще їх зрозуміти (10,6 %), знайти спільне і відмінне (9,5 %), виявляють високу мобільність (8,9 %), легше адаптуються до нових умов (7,3 %), заради нових комунікацій готові брати участь у різноманітних програмах (6,8 %), вивчають іноземні мови, щоб мати змогу розширити своє коло знайомств, подорожувати чи навчатися в інших країнах (4,7 %). У хлопців на першому місці – культурна ідентичність, їх здебільшого цікавить, як інші народи ставляться до українців (26,4 %), сприймають історію України (16,5 %), оцінюють політичні події, що відбуваються в Україні (13,1 %). Вони намагаються довести переваги своєї культури (11,3 %), пишаються відомими співвітчизниками (8,4 %), прагнуть бути активними суб’єктами у кроскультурних відносинах (7,9 %), домагаються визнання України і українців у світі (4,1 %), хотіли б вибудувати спільну діяльність із представниками різних культур на засадах взаємовизнання та рівноправ’я (2,5 %).

Третя педагогічна умова – *підготовка викладачів та кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей* – реалізувалася з урахуванням життєвого і професійного досвіду, наукових та життєвих інтересів, творчого потенціалу, психологічних особливостей педагогів, за доцільного використання традиційних та інноваційних методів виховання.

Підготовка викладачів та кураторів студентських груп здійснювалася на теоретичному, індивідуальному, методичному, інструментальному рівнях та передбачала проведення лекцій, бесід, семінарів, консилиумів з метою надання методичної допомоги в організації позааудиторної діяльності з формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Стрижневою формою роботи з викладачами та кураторами став науково-методичний семінар „Україна – ЄС: українські та західні кроскультурні цінності сучасного студентства”.

Результативність та ефективність обґрунтованих педагогічних умов з формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів доведено кількісно-якісними змінами. Показники сформованості кроскультурних цінностей студентів в експериментальних групах на контрольному етапі дослідження значно перевищували показники контрольних груп і в декілька разів перевищували відповідні показники на констатувальному етапі дослідження.

Зокрема кількість студентів із низьким рівнем сформованості кроскультурних цінностей ЕГ зменшилася на 16,2 % (КГ – на 4,0 %); з достатнім рівнем – відповідно на 7,9 % (КГ – зросла на 2,7 %). На 8,6 % збільшилася кількість студентів ЕГ з високим рівнем сформованості кроскультурних цінностей (КГ – на 1,8 %); на 15,5 % – із середнім (КГ – зменшилася на 0,5 %) (табл.).

Динаміка рівнів сформованості кроскультурних цінностей у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів

Рівні сформованості кроскультурних цінностей студентів ВПНЗ	Контрольна група (259 студенти)				Динаміка	Експериментальна група (295 студентів)				Динаміка
	на початку експерименту		наприкінці експерименту			на початку експерименту		наприкінці експерименту		
	осіб	%	осіб	%		осіб	%	осіб	%	
Високий	24	9,3	29	11,1	+1,8	28	9,4	53	18,0	+8,6
Середній	74	28,6	73	28,1	-0,5	83	28,3	129	43,8	+15,5
Достатній	87	33,4	93	36,1	+2,7	108	36,5	84	28,6	-7,9
Низький	74	28,7	64	24,7	-4,0	76	25,8	28	9,6	-16,2

Вірогідність дослідження засвідчена за допомогою статистичного методу Монте-Карло. Оскільки показник P було зафіксовано в межах 95,7 %, отримані результати можна вважати коректними й ефективними.

Результати розрахунків за критерієм Пірсона свідчать, що $\chi^2_{експ} > \chi^2_{0,05}$, а це означає, що характеристики вибірових груп, які порівнювалися, збігаються з рівнем значущості 0,05. Отже, нульова гіпотеза H_0 скасовується і приймається альтернативна H_1 , згідно з якою вірогідність відмінностей характеристики ЕГ і КГ після формувального експерименту зумовлена впровадженнями у навчально-виховний процес педагогічними умовами і становить 95 %. Хоча у контрольній групі й відбулися певні зміни, однак динаміка є набагато нижчою порівняно з експериментальною групою, оскільки для студентів цієї групи не були створені відповідні педагогічні умови.

Отже, проведена експериментальна робота позитивно вплинула на формування кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів і засвідчила ефективність обґрунтованих педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено нове розв'язання актуальної проблеми формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів, що виявляється в обґрунтуванні педагогічних умов досліджуваного процесу, розробленні відповідних сучасним вимогам змісту, форм і методів виховання означених цінностей.

Результати проведеного дослідження підтвердили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Проблема формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів є актуальною і недостатньо

вивченою. Проведене дослідження засвідчило наявність певних розбіжностей у підходах учених до трактування сутності поняття „кроскультурні цінності”, що залежить від виокремлених пріоритетних цінностей, в основі яких лежить кроскультурна взаємодія.

Уточнено зміст поняття „кроскультурні цінності” як складне інтегративне особистісне утворення, в основі якого лежить ціннісне ставлення до своєї та іншої культури, що забезпечує взаємовизнання, взаємодію і взаємозбагачення їхніх суб’єктів у відповідній діяльності та поведінці. Формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів визначено як цілеспрямований педагогічний процес, який забезпечує засвоєння й інтеріоризацію кроскультурних цінностей на особистісному рівні через діалогічність та культурну ідентичність і ґрунтується на рівноправ’ї, комунікативній культурі, толерантності як визначальних чинників діяльності і поведінки індивіда у кроскультурному середовищі.

З’ясовано, що юнацький вік визначається найбільшою проблематичністю, сенситивністю та активністю у засвоєнні кроскультурних цінностей.

2. Доведено, що найбільш значущими кроскультурними цінностями для студентів ВПНЗ є рівноправ’я, толерантність, комунікативна культура, а механізмами їх формування – діалогічність і культурна ідентичність.

На основі теоретичного аналізу наукових праць з теми дослідження визначено структурні компоненти кроскультурних цінностей студентів (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний), що розкривають специфіку виховання у юнацькому віці і відображають закономірності особистісного розвитку у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів.

3. Схарактеризовано критерії й відповідні показники сформованості кроскультурних цінностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів (когнітивний критерій: знання і уявлення про кроскультурні цінності, розмаїття культур, особливості їхньої взаємодії, спільне і відмінне у них, визнання прав і свобод кожної людини незалежно від расової, національної, конфесійної належності, розуміння значущості взаємодії культур в умовах глобалізації, визнання рівності та досягнень інших культур, їхнього внеску у розвиток людства; емоційно-ціннісний критерій: інтерес до надбань інших культур, їх позитивне сприйняття, бажання розширювати свій світогляд через ознайомлення з особливостями і цінностями інших культур, емоційна відкритість до комунікацій та діалогу, прагнення до рівноправ’я і справедливості, повага до рідної та іншої культури, толерантне сприйняття відмінностей між різними культурами; діяльнісний критерій: розвинені комунікативні навички та уміння підтримувати діалог, рівноправні стосунки, уміння адаптуватися до нових умов, мобільність, толерантне ставлення та повага до представників інших культур у спільній діяльності, протистояння ксенофобії, негативним стереотипам та зневажливому ставленню до рідної чи іншої культури, запобігання конфліктам та вміння цивілізовано їх вирішувати).

На основі зазначеного схарактеризовано рівні сформованості кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів: високий, середній, достатній, низький.

З'ясовано, що причиною низького рівня сформованості кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів є: відсутність діалогічної взаємодії студентів і викладачів, брак інтерактивних методик, невикористання повною мірою потенціалу позааудиторної діяльності, зорієнтованість викладачів і кураторів груп на авторитарну педагогіку, неефективність змісту, форм і методів виховання.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів: налагодження діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній роботі, застосування інтерактивної методики формування кроскультурних цінностей у виховній діяльності, підготовка викладачів та кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей.

На основі культурологічного, діалогічного і гуманістичного підходів розкрито зміст формування кроскультурних цінностей у студентів, що ставить за мету виховання ціннісного ставлення до своєї та іншої культури, інтересу до них та актуалізацію етичних знань про повагу особистої і національної гідності. Також метою є виховання толерантності, комунікативної культури, осмислення, самостійне узагальнення та відкриття кроскультурних цінностей, які є результатом взаємодії і взаємопроникнення культур, формування відповідних почуттів та потреби чинити морально, закріплення набутих знань у практичній діяльності.

Апробування у виховній практиці вищих педагогічних навчальних закладів різних форм роботи (зокрема спецкурсу „Кроскультурні цінності сучасного педагога”, проблемних груп, клубу „Студентський меридіан”, зустрічей в бібліотеці) і методів виховання (етичні бесіди, обговорення, етичний діалог, дискусія, рефлексивно-експліцитний метод І. Беха, кроскультурний інтегратор А. Солодкої, аналіз проблемних ситуацій, ділові ігри, сюжетні ігри, вправи, творчі завдання, метод незакінчених речень тощо) забезпечило ефективність діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній діяльності.

Виявлено, що кроскультурні цінності студентів вищих педагогічних закладів ефективно формуються за умови використання інтерактивної методики (етичний, комунікативний тренінг, інтерактивний театр, ток-шоу), що дає змогу поглибити відповідний вплив на самосвідомість, почуття та поведінку студентів.

Доведено, що результативність формування кроскультурних цінностей у студентів значною мірою залежить від підготовленості викладачів і кураторів, визначених ними завдань і підходів до виховання студентської молоді. Підготовка викладачів і кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей студентів здійснювалася через їхню участь у лекціях, бесідах, семінарах, психолого-педагогічних консилиумах, організацію самостійної роботи. Це сприяло підвищенню фахового рівня, збагаченню педагогічної майстерності та забезпечило ефективність проведеної виховної діяльності.

Результативність експериментальної роботи засвідчено кількісно-якісними змінами показників сформованості кроскультурних цінностей студентів експериментальної та контрольної груп на початку і наприкінці формувальних впливів.

Вірогідність дослідження засвідчена за допомогою статистичного методу Монте-Карло. Оскільки показник *P* було зафіксовано в межах 95,7 %, отримані результати можна вважати коректними й ефективними. Вірогідність дослідження також підтверджена за допомогою критерію Пірсона, відповідно до якого встановлено, що відмінності у рівнях сформованості кроскультурних цінностей студентів експериментальної і контрольної груп не випадкові, а є наслідком впровадження обґрунтованих педагогічних умов.

Дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми формування кроскультурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів. *Перспективним* вважаємо вивчення питання формування кроскультурних цінностей студентів в різних соціальних інститутах, у школярів різних вікових груп.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, *рекомендовано* запровадити у зміст позааудиторної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів спецкурс „Кроскультурні цінності сучасного педагога”, етичний тренінг „Я-культура – Ти-культура”, комунікативний тренінг „Ми різні, але ми рівні”.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Олинець Т. В. Формування крос-культурних цінностей у молоді як наукова проблема / Т. В. Олинець // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Інститут проблем виховання. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2010. – Вип. 14, кн. 2. – С. 77–87.

2. Олинець Т. В. Виховання крос-культурних цінностей у молоді / Т. В. Олинець // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Інститут проблем виховання. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2011. – Вип. 7, кн. 2. – С. 85–89.

3. Олинець Т. В. Теоретичні основи виховання крос-культурних цінностей у молоді / Т. В. Олинець // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / за ред. В. К. Буряка. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 32. – С. 436–444.

4. Олинець Т. В. Підготовка викладачів та кураторів студентських груп до реалізації процесу формування крос-культурних цінностей у студентів у виховній діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах / Т. В. Олинець // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Інститут проблем виховання. – Кіровоград : ІМЕКС-ЛТД. – 2013. – Вип. 17, кн. 2. – С. 53–62.

5. Олинець Т. В. Зміст, форми і методи формування крос-культурних цінностей у виховній роботі вищих педагогічних навчальних закладів / Т. В. Олинець // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Інститут проблем виховання. – Кіровоград : ІМЕКС-ЛТД. – 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 61–68.

6. Олинець Т. В. Використання інтерактивної технології формування крос-культурних цінностей студентів у виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів / Т. В. Олинець // Теоретико-методичні проблеми виховання

дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К. : Інститут проблем виховання НАПН України, 2015. – Вип. 19, кн. 2. – С. 63–74.

Статті у зарубіжних виданнях

7. Olinets T. State of formation cross-cultural values of youth in higher educational institutions / T. Olinets // KELM: scientific issues of knowledge, education, law and management / Fundacja Oswiata i Nauka Bez Granic PRO FUTURO. – № 1 (5). – 2014. – P. 151–162.

Статті у матеріалах науково-практичних конференцій

8. Олинець Т. В. Формування крос-культурних цінностей студентів як наукова проблема / Т. В. Олинець // Сучасні проблеми підготовки фахівців до соціальної та культурної діяльності : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. Л. М. Степаненко. – К. : КІСКЗ, 2011. – С. 82–85.

9. Олинець Т. В. Формування крос-культурних цінностей у молоді як педагогічна проблема / Т. В. Олинець // Традиції та новації сучасної освіти в Україні : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 18–19 квіт. 2013 р. – Сімферополь : ДІАЙП, 2013. – С. 190–194.

10. Олинець Т. В. Організація позааудиторної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів з формування крос-культурних цінностей студентів / Т. В. Олинець // Матеріали VII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій : у 2-х т. / упоряд. Г. А. Назаренко. – Черкаси : ЧОПОПП, 2015. – Т. 1.– С. 175–180.

11. Олинец Т. В. Диагностика сформированности кросс-культурных ценностей у студентов высших педагогических учебных заведений / Т. В. Олинец // Socialne poslanstvo Jana Pavla II pre dnešny svet „Univerzita ako miesto dialogy” : Zbornik z medzinarodney vedeckej konferencie, 29-30 aprila 2014 v Poprade / red. A. Lisnik, V. Porada. – Ružomberok : Verbum, 2014. – S. 667–674.

Інші публікації

12. Олинець Т. В. Особливості формування крос-культурних цінностей студентів вищих навчальних закладів / Т. В. Олинець // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / [гол. ред. І. М. Шоробура]. – Хмельницький : ХГПА, 2012. – Вип. 13. – С. 251–256.

13. Олинець Т. В. Навіщо нам толерантність? / Т. В. Олинець // Шкільний світ. – 2015. – № 6 (710). – С. 18–21.

АНОТАЦІЇ

Олинець Т. В. Формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2015.

Дисертація присвячена проблемі формування кроскультурних цінностей студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів. У роботі проаналізовано філософські, психологічні та педагогічні аспекти досліджуваної проблеми. Уточнено сутність і структуру кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Розроблено критерії і показники, виявлено рівні сформованості означених цінностей. Визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування кроскультурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів (налагодження діалогічної взаємодії студентів і викладачів у позааудиторній роботі, застосування інтерактивної методики формування кроскультурних цінностей у виховній діяльності, підготовка викладачів та кураторів академічних груп до формування кроскультурних цінностей).

Ключові слова: діалогічність, комунікативна культура, кроскультурні цінності, культурна ідентичність, рівноправ'я, студенти вищих педагогічних навчальних закладів, педагогічні умови, толерантність.

Олинец Т. В. Формирование кроскультурных ценностей студентов в воспитательной деятельности высших педагогических учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания НАПН Украины, Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме формирования кроскультурных ценностей в воспитательной деятельности высших педагогических учебных заведений.

На основе анализа научных источников предпринята попытка уточнить понятие "кроскультурные ценности" (как сложное интегративное личностное образование, в основе которого лежит ценностное отношение к своей и иной культуре, обеспечивающее взаимопризнание, взаимодействие и взаимообогащение их субъектов в соответствующей деятельности и поведении) и "формирование кроскультурных ценностей у студентов высших педагогических учебных заведений" (целенаправленный педагогический процесс, обеспечивающий усвоение и интериоризацию кроскультурных ценностей на личностном уровне благодаря диалогичности, культурной идентичности и охватывающий равноправие, коммуникативную культуру, толерантность, которые определяют деятельность и поведение индивида в кроскультурной среде); охарактеризованы компоненты, критерии и показатели сформированности кроскультурных ценностей.

Определены структурные компоненты кроскультурных ценностей у студентов (когнитивный, эмоциональный-ценностный, деятельностный), раскрывающие специфику воспитания в юношеском возрасте и отражающие закономерности нравственного развития личности в воспитательной деятельности высших педагогических учебных заведений.

В течение констатирующего этапа эксперимента выяснено, что основными причинами низкого уровня сформированности у студентов высших педагогических учебных заведений кроскультурных ценностей является отсутствие диалогического

взаимодействия студентов и преподавателей, интерактивных методик, неиспользование в полной мере потенциала внеаудиторной деятельности, ориентированность преподавателей и кураторов групп на авторитарную педагогику, неэффективность содержания, форм и методов воспитания.

Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования кросскультурных ценностей студентов в воспитательном процессе высших педагогических учебных заведений (обеспечение диалогического взаимодействия студентов и преподавателей во внеаудиторной работе; внедрение интерактивной методики формирования кросскультурных ценностей; подготовка преподавателей и кураторов к формированию кросскультурных ценностей). На основе культурологического, диалогического и гуманистического подходов раскрыто содержание и реализованы формы и методы формирования кросскультурных ценностей у студентов. Апробирование в воспитательной практике высших педагогических учебных заведений форм (индивидуальные, групповые, коллективные, массовые, самостоятельные), а также спецкурса "Кросскультурные ценности современного педагога", проблемных групп, клуба "Студенческий меридиан", волонтерской деятельности, "Встреч в библиотеке" и методов воспитания (этические беседы, обсуждения, этический диалог, дискуссия, рефлексивно-эксплицитный метод И. Беха, кросскультурного интегратора А. Солодкой, анализ проблемных ситуаций, деловые игры, сюжетные игры, упражнения, творческие задания, метод незаконченных предложений, поисковая деятельность и т. п.) на основе субъект-субъектного взаимодействия обеспечило совершенствование процесса формирования кросскультурных ценностей у студентов.

Выявлено, что кросскультурные ценности студентов высших педагогических учебных заведений формируются наиболее эффективно при условии использования интерактивной методики (этический, коммуникативный тренинг, интерактивный театр, ток-шоу), что позволяет усилить соответствующее воздействие на самосознание, чувства и поведение студентов.

Сравнение начальных и конечных результатов показало эффективность определенных нами педагогических условий формирования кросскультурных ценностей у студентов в воспитательной деятельности высших педагогических учебных заведений и необходимость их творческого использования в массовой практике.

Ключевые слова: диалогичность, кросскультурные ценности, коммуникативная культура, культурная идентичность, педагогические условия, студенты высших педагогических учебных заведений, толерантность.

Olynets T. V. Formation of Students' Cross-Cultural Values in Educative Activities of Higher Pedagogic Educational Institutions. – Printed as manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the problem of formation of students' cross-cultural values in educative activities of higher pedagogic educational institutions. It has been analyzed the philosophical, psychological and pedagogical aspects of the problem. The essence and structure of students' cross-cultural values of higher pedagogic educational institutions have been specified. The criteria and indicators of this phenomenon have been worked out and the levels of its formation have been identified. Pedagogical conditions of formation of students' cross-cultural values of higher pedagogic educational institutions have been determined, substantiated and experimentally tested (organization of dialogical interaction between students and teachers in extracurricular work; use of the interactive method of formation of cross-cultural values in educative activities; teachers and curators' training of academic groups to formation of cross-cultural values).

Key words: dialogism, communicative culture, cross-cultural values, cultural identity, equality, students of higher pedagogic educational institutions, pedagogical conditions, tolerance.

Підп. до друку 23.11.2015. Формат 60x90/16.
Папір офісний. Друк різнографічний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 713.

Надруковано у Кам'янець-Подільському
національному університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61. Кам'янець-Подільський, 32300.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.